

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Μιχαὴλ Σακελλαρίου**, παρουσιάζοντας τὸ βιβλίον τοῦ **Ι. Χ. Παπαχριστοδούλου**, *Οἱ ἀρχαῖοι ροδιακοὶ δῆμοι. Ἱστορικὴ ἐπισκόπηση - Ἡ Ἰαλυσία*. Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀρ. 110, 1989, 300 σελίδες, 53 πίνακες, 1 ἀναδιπλούμενος χάρτης· ἐντὸς κειμένου 20 εἰκόνες καὶ σχέδια, λέγει τὰ ἑξῆς:

Ἡ Ρόδος κατέχει περισπούδαστη θέση στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ ἱστορία ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς (περὶ τὸ 725 π.Χ.) ὡς καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴ τῆς ρωμαιοκρατίας. Ἀντίστοιχα σημαντικὴ εἶναι ἡ περὶ τῆς ἀρχαίας Ρόδου διεθνῆς βιβλιογραφία. Τὸ ἔργο τοῦ διδάκτορος κ. **Ι. Χ. Παπαχριστοδούλου** ἀποτελεῖ μιὰ εὐμεγέθη συμβολὴ στὴ ροδιακὴ ἀρχαιογνωσία.

Ὁ συγγραφέας ὑπηρετεῖ στὴ Ρόδο ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἀρχικὰ ὡς ἐπιμελητῆς ἀρχαιοτήτων, ἔπειτα ὡς προϊστάμενος τῆς Ἐφορείας Δωδεκανήσων. Κατὰ τοῦτο τὸ διάστημα ὄχι μόνον ἀνέσκαψε καὶ ἐπιτέλεσε τὰ διοικητικὰ καθήκοντά του, ἀλλὰ καὶ μελέτησε διάφορα προβλήματα. Τὸ παρὸν ἔργο του ἐντάσσεται σὲ πλατύτερα πλαίσια προγραμματισμένων ἔργων. Ὁ ἴδιος δηλώνει ὅτι ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο μέρος ἐνὸς εὐρύτερου ἔργου γιὰ τοὺς ροδιακοὺς δῆμους, καθὼς καὶ ὅτι ἀποσκοπεῖ σὲ μιὰ γενικότερη ἐποπτεία τοῦ ἀρχαίου ροδιακοῦ κράτους.

Ἀνάμεσα στὸ 411 καὶ στὸ 408 π.Χ. οἱ τρεῖς ροδιακὲς πόλεις-κράτη Ἰαλυσός, Κάμειρος καὶ Λίνδος συνοίκησαν μιὰ νέα πόλη, τὴ Ρόδο, καὶ ἀποτέλεσαν ἐνιαῖο κράτος. Οἱ ἀνεξάρτητες πόλεις ἐκτείνονταν καὶ ἐκτὸς Ρόδου, σὲ διάφορα νησιά καὶ στὴ λεγομένη Περαιά, ἐπὶ τῆς καρικῆς χερσονήσου. Τὸ ἐνιαῖο ροδιακὸ κράτος ἐπεκτάθηκε καὶ σ' ἄλλα νησιά, καθὼς καὶ σ' ἄλλες περιοχὰς τῆς Περαιάς. Ἐνα μέρος τῆς Περαιάς δὲν προσαρτήθηκε στὴ «χώρα» τοῦ κράτους, ἀλλὰ διατελοῦσε ὑπὸ καθεστῶς ὑποτελείας. Τὸ ροδιακὸ κράτος εἶχε διαιρέσεις δύο κατηγοριῶν. Στὴ μιὰ κατηγορία διακρίνονται, ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, βαθμίδες ποὺ λέγονταν «φυλαί», «συννομαί», «πάτραι» καὶ «διαγονίαι». Στὴν ἄλλη κατηγορία ὑπάγονταν, ἐπίσης ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, «κτοῖναι» καὶ «δῆμοι». «Κτοῖναι» καὶ «δῆμοι» ἦσαν πραγματικὰ γεωγραφικὲς περιοχὲς. Ἀντίθετα, οἱ διαιρέσεις τῆς πρώτης κατηγορίας ἐξυπάκουαν συγγενικὲς σχέσεις, ἀρχικὰ πραγματικὲς, ἔπειτα συμβατικὲς. Οἱ φυλὲς τοῦ ἐνιαίου ροδιακοῦ κράτους ἐπονομάζονταν Ἰαλυσία, Κάμειρις καὶ Λινδία, περιλαμβάνοντας ἀντίστοιχα τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἰαλυσίων, Κάμειρίων καὶ Λινδίων. Τοπικὲς διοικητικὲς διαιρέσεις ποὺ χαρακτηρίζονταν «δῆμοι» ὑπῆρχαν καὶ σ' ἄλλες ἀρχαῖες πόλεις-κράτη, ἀναφαίνονται δὲ καὶ στὶς μυκηναϊκὲς πινακίδες τῆς Πύλου. «Κτοῖναι» ἐμφανίζονται μόνον σ' αὐτὲς τὶς πινακίδες καὶ στὴ Ρόδο.

Οἱ Ροδιακοὶ δῆμοι ἀποτέλεσαν ἀντικείμενο μελέτης τοῦ **L. Ross**, πρώτου καθηγητῆ τῆς ἀρχαιολογίας στὸ ἀθηναϊκὸ πανεπιστήμιο. Ἀπὸ τότε ἔχουν περάσει

σχεδόν ένατον πενήντα χρόνια. 'Ακολούθησαν πολλοί άλλοι έρευνητές, πρό πάντων οι F. Hiller von Gärtringen, K. Kinch, Chr. Blinkeberg, G. Pugliese Carratelli. 'Ο κ. I. X. Παπαχριστοδούλου δικαιολογεί την απόφασή του να μελετήσει ο ίδιος αυτό το θέμα: «'Ο λόγος που με ώθησε να καταπιαστώ συστηματικά με το θέμα αυτό ήταν η ανάγκη για μιὰ πιὸ ολοκληρωμένη παρουσίασή του, βασισμένη σε όλα τὰ νέα δεδομένα, με προσθήκη και τοῦ παραμικροῦ νέου στοιχείου... Οἱ ὡς τώρα συστηματικότερες διαπραγματεύσεις τοῦ θέματος εἶναι πιὰ ξεπερασμένες, ἐνῶ ἡ διεθνῆς βιβλιογραφία νομίζω ὅτι ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ νέα συστηματικὴ παρουσίαση τοῦ θέματος, σὲ σύγκριση μετὰ τὸ θεσμὸ τῶν δήμων στὴν Ἀττικὴ καὶ ἄλλες περιοχὲς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου». Πράγματι ὁ κ. Παπαχριστοδούλου μελέτησε ἐξ ὑπαρχῆς τὶς γνωστὲς πηγές, ἐξέτασε νέο ὑλικὸ στὸ μουσεῖο τῆς Ρόδου καὶ σὲ συλλογὲς ἄλλων νησιῶν καὶ διεξήγαγε ἀρχαιολογικὴ καὶ τοπογραφικὴ ἔρευνα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, στὴ Ρόδο, σ' ἄλλα νησιά καὶ στὴν Περαία ἐπὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Τὸ δημοσίευμα ἔχει δομηθεῖ ὡς ἐξῆς: Ἀρχίζει μετὰ ἐπισκόπηση τῆς ροδιακῆς ἱστορίας. Ἀκολουθεῖ ἐπισκόπηση τῆς ἐπεκτάσεως τῶν παλαιῶν πόλεων-κρατῶν καὶ τοῦ ἐνιαίου ροδιακοῦ κράτους στὴ Ρόδο, στὰ νησιά καὶ στὴν Περαία. Ἐπειτα περιγράφονται ἡ κεντρικὴ διοίκηση τοῦ ροδιακοῦ κράτους, ἡ θέση τῶν παλαιῶν πόλεων-κρατῶν μέσα στὸ ἐνιαῖο κράτος καὶ ἡ ὀργάνωση τῶν δήμων. Στὴ συνέχεια ἐκτίθενται τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσπάθειας ποὺ καταβλήθηκε ὥστε νὰ τοποθετηθοῦν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους οἱ δήμοι τῆς Ἰαλυσίας. Τὸ ἔργο συμπληρῶνεται μετὰ γενικὲς παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα, μετὰ κατάλογο ἐπιγραφῶν καὶ κινητῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων τῆς Ἰαλυσίας καὶ ἓνα ἐπίμετρο γιὰ ἀνασκαφὴ στὴ θέση Καθολικὴ Ἀφάντου.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν τοῦ κ. Παπαχριστοδούλου ἐγγράφονται σὲ ἓνα ἐσωτερικὸ κύκλο, ποὺ ἀφορᾷ στοὺς δήμους, καὶ σ' ἓνα ἐξωτερικὸ κύκλο, ποὺ ἀφορᾷ στὴν πλαισίωση τοῦ κεντρικοῦ θέματος.

Σχετικὰ μετὰ τοὺς δήμους διακρίνονται τέσσερα ἐπίπεδα: Ἡ καταλογογράφηση τῶν δήμων, ἡ τοποθέτησή τους στὸ ἔδαφος, ἡ νομικὴ σχέση δήμων-κράτους, καὶ οἱ ἀρμοδιότητες τῶν δήμων. Ὁ κ. Παπαχριστοδούλου ἀνέβασε τὸ σύνολο τῶν δήμων σὲ 55 βέβαιους καὶ 12 πιθανούς. Γιὰ τὴν τοποθέτησή τους, ἐγκατέλειψε τὴν παλαιὰ πρακτικὴ ποὺ ἀναζητοῦσε νὰ ταυτίσει κάθε δήμο μετὰ μιὰ ἀρχαιολογικὴ θέση. Ἄντ' αὐτοῦ ἐπιδίωξε νὰ ἀναγνωρίσει τοὺς δήμους ὡς εὐρύτερες ἐδαφικὲς ἐκτάσεις, ὅπως πράγματι ἦσαν, καὶ νὰ συγκροτήσει μιὰ ἰδέα συστήματος. Ἐτσι βρῆκε γιὰ τὴν Ἰαλυσία 12 δήμους, ἐξ ὧν 9 στὴ Ρόδο, 1 στὴν Περαία καὶ 2 σ' ἄγνωστες περιοχὲς γιὰ τὴν Καμειρίδα 19 δήμους, ἐξ ὧν 5 στὴν Περαία καὶ 1 στὴ Χάλκη γιὰ τὴ Λινδία, 19 δήμους, ἐξ ὧν 12 στὴ Ρόδο, 5 στὴν Κάρπαθο, 2 στὴν Περαία. Ὑπολείπονται 17 δήμοι ποὺ δὲν ἀποδόθηκαν σὲ συγκεκριμένη χώρα ἀρχαίας πόλεως-κράτους. Ἐτσι

έπιβεβαιώθηκε ή υπόθεση του Giovanni Pugliese Carratelli ότι κάθε πόλη-κράτος είχε από 12 δήμους επάνω στη Ρόδο και φάνηκε ότι ή 'Ιαλυσός είχε 3 δήμους στο άστυ και 6 στην ύπαιθρο. 'Ως πρὸς τή θέση τῶν δήμων μέσα στο κράτος, ὁ κ. Παπαχριστοδούλου διαπίστωσε ὅτι οἱ δήμοι υπάγονταν καὶ στις ἀρχαῖες πόλεις-κράτη καὶ στο ἑνιαῖο κράτος ἀπ' εὐθείας. Οἱ δημότες συνεδριάζοντας ἐλάμβαναν ἀποφάσεις γιὰ τοπικὲς λατρεῖες καὶ γιὰ τή διαχείριση τῆς περιουσίας ἱερῶν ἢ τὴν ἐνοικίαση ἱερῶν κτημάτων σὲ ἰδιῶτες. Τὰ ψηφίσματα αὐτῶν τῶν συνελεύσεων ἐπικυρώνονταν ἀπὸ τὴ ροδιακὴ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Μέσα στὴ γεωγραφικὴ περιοχὴ τῶν δήμων μποροῦσαν νὰ ὑπάρχουν περισσότεροι οἰκισμοί.

Στὰ πλαίσια τοῦ κεντρικοῦ θέματος καλύφθηκαν δύο τομεῖς. 'Ο ἕνας ἀφορᾷ στὴν ἐπέκταση ἀρχικὰ τῶν τριῶν πόλεων-κρατῶν καὶ ἔπειτα τοῦ ἑνιαίου κράτους. 'Ο ἄλλος τομέας ἀφορᾷ στὴν ὀργάνωση τῆς ροδιακῆς πολιτείας. 'Η ροδιακὴ πολιτεία εἶχε τρία κεντρικὰ ὄργανα: ἐκκλησία τοῦ δήμου, βουλὴ (μὲ προβουλευτικὲς ἀρμοδιότητες) καὶ αἰρετοὺς ἄρχοντες. Οἱ φυλές, 'Ιαλυσία, Καμειρίς καὶ Λινδία, εἶχαν τοπικὲς βουλές. Κάθε («κοίνα») ἔστελνε στὴ βουλὴ τῆς «φυλῆς» ἕνα βουλευτὴ («μάστρον»).

'Εν συνόψει ὁ κ. Παπαχριστοδούλου προήγαγε τὴν ἔρευνα μὲ νέα στοιχεῖα καὶ νέες ιδέες, ἄλλοτε ἐπιβεβαιώνοντας καὶ συμπληρώνοντας παλαιότερες διαπιστώσεις καὶ γνώμες, ἄλλοτε προτείνοντας δικές του.